

Foto històrica: una de les poques imatges del judici a Francesc Ferrer i Guàrdia, feta d'amagat i sense flaix. / MERLETTI

ELS VOSTRES CLÀSSICS

Lectures
de Mandelstam

JORDI LLOVET

Dos anys després que Òssip Mandelstam publicués i divulgues el seu poema dedicat a Stalin (1933) —era cosa fàcil divulgar la poesia a la Rússia de l'època, perquè tothom la memoritzava—, el dictador, que hi havia llegit que tenia “els dits de les mans curts i grossos com els cucs”, entre altres galanies, va telefonar personalment a Boris Pasternak per demanar-li la seva opinió sobre aquest amic seu poeta, un dels més grans de la literatura russa del segle XX. La llegenda diu que Pasternak no va saber ben bé que respondre, potser a causa de la covardia: no fos cas que, per fer un elogi del seu amic, Stalin decidís matar dos ocells d'un sol tret i enviar Mandelstam a l'altra punta de Rússia —cosa que va acabar fent—, i amb ell el futur autor de *Doctor Zhivago*. Diuen que, llavors, Stalin li va deixar anar per telèfon aquesta frase famosa: “Si jo hagués tingut un amic abocat a un gran perill, l'hauria defensat més bé que vostè”. I Mandelstam, amb la seva dona i gran biògrafa d'ell, Nadejda, se'n va anar exiliat a Vorónej. Abans ja hi havia hagut d'altres exilis i repressions, i després vindria l'exili final, el de 1938, a Vladivostok, on Mandelstam va morir el mes de desembre.

Ara tenim la sort de disposar de magnífiques versions en la nostra llengua d'una tria de poemes del gran escriptor rus a càrrec d'Helena Vidal —eslavista de gran categoria, que em fa l'efecte que ha abandonat la Universitat de Barcelona per la porta petita, com sembla que sigui el destí dels millors professors que encara hi queden—, filla d'un altre eslavista, august, i espectadora, per atzars de la convulsa història d'Espanya del segle XX, de la penosa situació de la Rússia soviètica abans de la seva relativa, molt relativa, democratització: això del tsarisme i de les dictadures és una cosa que sempre dura més temps que qualsevol institució.

El cas és que Helena Vidal ha fet la seva tria particular entre el conjunt dels poemaris de l'autor. Elsa Triolet, per exemple, va publicar una antologia famosa de poesia russa a Seghers (1965), i a causa del seu contracte matrimonial (o cosa semblant) amb Louis Aragon, només va incloure un poema del nostre escriptor en el seu llibre, que, per descomptat, no era la dita “Oda a Stalin”. A les lletres hispàniques, Jesús García Gabaldón —que ha estat un dels *mandelstamians* més conspicus del panorama ibèric—, sí que la va incloure, i, molt legítimament, va fer una tria —del tot dissemblant de la d'Helena Vidal— en la qual hi predomina el ressò de l'estètica del grup que va fundar el mateix Mandelstam: el dit “acmeisme”, paraula derivada d'una veu grega que vol dir “cimal”, i moviment que va significar una revitalització del millor simbolisme i la tradició clàssica posats en dubte pels futuristes i, molt especialment, la revifalla de la idea que la poesia és sempre existencial o no res. Tatiana Roy, una altra francesa que admirava aquest poeta, va fer-ne una altra tria, *Poèmes* (Éditions de l'Age d'Homme, 1984), que, potser pel fet que es va imprimir a l'angèlica Suïssa, tampoc no traduïa gairebé cap dels poemes veritablement sagnants i compromesos de Mandelstam, llevat dels “Versos al soldat desconegut”.

Aquesta petita història editorial dóna una idea de les circumstàncies per les quals es difonen, en una llengua estrangera, les obres de determinats poetes que, per ser tan bons, resulten de vegades incòmodes als uns, de vegades als altres. Si un servidor hagués de comprar dos llibres de la poesia d'Òssip per fer-se'n una idea prou general, no tindria cap dubte: l'antologia de García Gabaldón (Igitur, 1998) i aquesta que comentem avui (Quaderns Crema, 2009): es complementen. La primera tira més als postulats estètics i quasi parnassians de l'acmeisme; la segona, que m'ha semblat impressionant, es decanta moralment per una síntesi de les experiències viscudes per l'antòloga i les viscudes per l'autor. Helena Vidal ha vessat al català amb molta eficàcia els versos octosil·làbics i alexandrins (o hauríem de dir-ne hexamètrics, com ja indicava Joseph Brodsky en un assenyalat article del llibre *Menos que uno?*) de l'original, entre els quals hi figuren els següents, que, com hem dit, els ciutadans russos sabien de cor fins fa molt poques dècades: “No ha vingut encara al món | allhora música i paraula, | en cada cosa viva es guarda, | per ella tot es correspon” —de ressò clarament baudeleria—; “No és cosa d'homes adreçar-se a l'Èreb, | la nostra cera és l'arma i el combat. | L'home afronta la sort quan fa la guerra, | la dona mor tot invocant el fat” (de “Tristia”, mig ressò d'Ovidi, mig de l'*Elegia* III de Tibul); “Privat que m'heu de mars i empenta en terra llarga [sembla Ausiàs March!] | i fent recalcar el peu per córrer camp hostil, | ¿què n'heu aconseguit? Poca cosa i covarda: | encara moc els llavis, no m'heu fet emmudir” (poema escrit a l'exili de Vorónej, i reflex del costum de Mandelstam de fabricar els versos amb els llavis abans de posar-los per escrit). En suma: un gran esdeveniment en el panorama de l'edició de poesia de l'any que es va acabant, mentre el temps —ho deia el mateix poeta— no fa més que perdurar.

‘Una iniciativa

editorial

de gran categoria’

Estudis, articles i fets de novel·la

El centenari de la Setmana Tràgica ha donat peu enguany a una bibliografia prou interessant, que es mou entre l'assaig i la ficció i la novetat i les millors recuperacions. En podrien destacar els següents:

► **La Setmana Tràgica. Joan Connelly Ullman. Ediciones B. 962 pàgs. 29 euros.** Com passa sovint, ha de ser un historiador de fora, en aquest cas nord-americà, qui ofereixi la visió més exhaustiva sobre els fets, anant als antecedents de l'anticlericalisme i del problema català i culminant-ho amb una cronologia. És de 1968 i fa anys que no es trobava, però segueix sent de referència.

► **La Setmana Tràgica de 1909. L'Arxiu Secret Vaticà. Ramon Corts i Blay. Publicacions Abadia de Montserrat. 607 pàgs. 45 euros.** La gran aportació historiogràfica del centenari, extreta des de Roma. Des de testimonis inèdits de religiosos que van viure els fets, fins a la persecució maçònica i laicista que hi veié el nunci del Vaticà a Madrid, Antonio Vico, passant per algunes (poques) autocrítiques del clergat.

► **La Setmana Tràgica. Tres articles. Joan Maragall. Fragmenta Editorial. 102 pàgs. 11 euros.** L'episodi històric va portar al poeta Joan Maragall a escriure

tres articles per a *La Veu de Catalunya*. Només el primer va publicar-se sense problemes. El segon, *La ciutat del perdó*, duríssim atac contra la burgesia i exercici d'autocrítica social brutal, va ser censurat per Prat de la Riba; el tercer va sortir amb moltíssims retocs. Ignasi Moreta n'ha fet l'edició, contextualitza i afegeix la reproducció d'alguns originals. També els ha recopilat l'historiador Hilari Raguier per a l'editorial Claret (9,95 euros).

► **Barcelona Tràgica. Andreu Martín. Ediciones B. 354 pàgs. 18 euros.** Tocs de gènere negre ambientats a l'estiu de 1909.

Fitzgerald hi va voler afegir unes introduccions breus, descriptives del contingut de cada peça, plenes de comentaris ocurrents i d'apunts biogràfics que anticipen el darrer Cheever i altres deliquescències postmodernes, i que ho va fer amb la intenció de donar unitat a un conjunt heterogeni, afegir més matèria a la feina editada en revistes i afavorir el perfil professional amb què havia fet fama, l'únic nexe d'unió entre els contes es produeix en les diverses versions anecdòtiques de l'esquema de la noia espavilada o descarada i l'heroi *genteel*. Són relats de llengua planera i fór-

signe dels temps —una tesi vàlida, en tot cas, per al Vell Continent— i que era més aviat o sobretot l'excreció d'un cúmul d'experiències personals.

De l'heterogeni aplec final, més enllà dels contes lleugers d'amor i glamur, n'hi ha alguns que figuren per un motiu o altre en les antologies nord-americanes del període, contes com ara *El diamant més gran que el Ritz*, en què una anèdota fantàstica com és la creació d'una immensa muntanya de diamant serveix de punt de partença d'un repàs a les conseqüències de l'afany de lucre del nord-americà en boga, o la rarsa de *El curiós cas d'en Benjamin Button*, una història convertida no fa gaire en pel·lícula, en què el personatge principal neix vell i segueix el curs invers a l'acostumat, fins a morir nadó, i sobretot en l'esplèndid retrat coral de rerefons realista amb aire d'història amarga de John Dos Passos que té com a escenari Nova York, *El Primer de Maig* —un conte escrit just abans de l'aparició de *En aquest costat del paradís*—, en què combina la història d'un fracàs anunciat, vaivens de parelles en *parties* nocturnes i retrats d'escenaris socials on convoca tot el talent per despullar en poques pàgines la futilitat d'una joventut que havia superat la Gran Guerra però encara jugava amb bombolles de sabó.

Els relats són magníficament proclius a mostrar les tensions entre realitat i desig

mula eficaç, d'un estil més dirigit a seduir el lector que a desplegar una peculiar manera de dir, i que amb el temps esdevindrien en la reiteració més desensiscats, més incisius en l'anàlisi, i sobretot més greus; magníficament proclius a mostrar les tensions entre la realitat i el desig, amb personatges incapaços d'afrontar les dificultats a venir, icones d'una decadència que Scott Fitzgerald pretenia convertir en el

